

Magdalena Wójcik-Jurkiewicz

Robert Jurkiewicz

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

KIERUNKI ZMIAN W ZAKRESIE WIARYGODNOŚCI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Wprowadzenie

Cecha wiarygodności wymaga, aby sprawozdanie finansowe zawierało informacje prawdziwe, odzwierciedlające zarejestrowane w księgach rachunkowych operacje gospodarcze. Jest ona związana z prawidłowością i rzetelnością ksiąg rachunkowych, a ponadto z kompletnością oraz sprawdzalnością informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym¹.

W ostatnich latach można odnotować istotne zmiany w sprawozdawczości finansowej, zmierzające do zwiększenia użyteczności informacyjnej. Są one dokonywane pod wpływem żądań inwestorów, którzy wymagają, aby funkcje informacyjne rachunkowości wspomagały w większym stopniu procesy decyzyjne. Zmiany te wynikają z nowych uwarunkowań treści procesów ekonomicznych oraz ewolucyjnych przeobrażeń w obszarze przedmiotowego zainteresowania rachunkowości.

Rachunkowość to niezwykle interesujący przedmiot dyskusji wielu środowisk sprowokowanych zachodzącymi w niej zmianami. W dobie globalizacji tempo tych zmian jest ogromne, co powoduje, że powstaje wiele wątpliwości i pytań o zasadność ich skali i zakresu. Czasami trudno „rozstać się” z rozwiązaniami funkcjonującymi od dziesięcioleci, co z jednej strony jest oznaką konserwatyzmu, z drugiej jednak przejawem rozwagi i fundamentalnego pytania – czy nowe rozwiązania są lepsze, czy przyniosą oczekiwane korzyści i sprawią, że informacje płynące ze sprawozdań finansowych będą bardziej *true and fair*².

---

¹ A. Kamela-Sowińska: *Polska rachunkowość w perspektywie globalizacji*. „Biuletyn Krajowej Rady Firm Audytorskich” 2002, nr 8, s. 7

² E. Walińska, A. Jurewicz: *Sprawozdawczość finansowa według segmentów działalności jako wyraz nowych trendów współczesnej rachunkowości*. W: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*. Red. B. Micherda. Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków 2007, s. 607.

Głównym celem artykułu jest więc udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy nadal wiarygodność sprawozdań finansowych jest jedną z najistotniejszych cech jakościowych w świetle nowych uregulowań prawnych?

1. Sprawozdanie finansowe jako produkt systemu rachunkowości

Prawidłowa, wszechstronna oraz rzetelnie przetworzona informacja ma istotne znaczenie dla zarządzania i kierowania każdym podmiotem gospodarczym. Zarządzanie oraz kierowanie przedsiębiorstwem przejawia się przede wszystkim w podejmowaniu różnego rodzaju decyzji o znaczeniu strategicznym i przyszłościowym oraz operatywnym. Główną rolę w całokształcie informacji wykorzystywanej przez różne szczeble zarządzania przedsiębiorstwem odgrywa informacja ekonomiczna. Wraz z rozwojem społecznym i gospodarczym powstaje sprzężenie zwrotne dotyczące przepływu informacji finansowych pomiędzy podmiotem gospodarczym a otoczeniem³. W strukturze informacji ekonomicznej obok informacji dotyczących majątku i rezultatów działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, duże znaczenie mają informacje czerpane z jego otoczenia, a więc zawarte w różnych sprawozdaniach informujących o różnych wskaźnikach makroekonomicznych oraz sytuacji majątkowej, na przykład: płynności finansowej, kondycji finansowej, realności kontynuacji działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa współpracujące, a w szczególności odbiorców i dostawców tego przedsiębiorstwa.

Jakość informacji pochodzących z rachunkowości można rozpatrywać na różnych płaszczyznach. Aby informacje te mogły zabezpieczyć właściwą realizację wszystkich funkcji rachunkowości, muszą być prawidłowe, czyli odpowiedniej jakości⁴.

Informacje tworzone w rachunkowości mogą mieć różne przeznaczenie. Przede wszystkim są one potrzebne i wykorzystywane do kierowania działalnością poszczególnych przedsiębiorstw, a więc służą celom wewnętrznym (ale także również zewnętrznym) tych przedsiębiorstw.

Takie zjawisko jest także widoczne w kontekście zmiany odbiorców informacji ekonomicznej z właścicieli – zarządców, na nowe grupy zainteresowanych pozyskaniem informacji; zmiany te nastąpiły wraz z rozwojem rynku finansowego na początku XX wieku. Sytuacja ta spowodowała nacisk na wiarygodność informacji dostarczanych przez system rachunkowości.

³ J. Pfaff: *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2007, s. 58.

⁴ B. Micherda: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*. Red. B. Micherda. Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków 2007, s. 345-349.

Ważną kwestią jest odpowiedź na pytanie, czy obecne sprawozdania spełniają swoją rolę, a przede wszystkim, czy dają możliwość oszacowania przyszłych przepływów pieniężnych. Istnieją wątpliwości co do tego, czy tak jest i czy propozycje zmian metod raportowania są popierane zarówno przez teoretyków, jak i praktyków rachunkowości. Standardy rachunkowości oraz praktyka zmieniły się, jednakże nie spełniło to oczekiwań udziałowców. Pogląd, że sprawozdania finansowe stały się mniej użyteczne, został wyrażony przez wielu ekspertów, w tym biegłych rewidentów.

Produktem rachunkowości jest sprawozdanie finansowe, co oznacza, że z jednej strony, przez jego pryzmat rachunkowość jest oceniana, a z drugiej kształtuje ona jego treść. Rachunkowość w swym historycznym rozwoju, uwzględniając cele gospodarujących podmiotów, realizuje nowe, aktywne funkcje i coraz wyraźniej określa swe zasady⁵. Odbiciem tego procesu jest ewolucja regulacji prawnych, pozostająca pod wpływem wynikającego z globalizacji gospodarki procesu harmonizacji rachunkowości, a dotyczącego w ostatnim czasie zmienionych cech jakościowych sprawozdań finansowych w Założeniach Konceptyjnych Sprawozdawczości Finansowej oraz wprowadzenia postanowień tzw. Zielonej Księgi.

2. Cechy jakościowe sprawozdań finansowych – wczoraj i dziś

Informacja finansowa przydatna przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych przez szerokie grono odbiorców musi odznaczać się cechami, które zapewnią odpowiednią użyteczność tej informacji oraz spełnią określone standardy tak, aby informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym nie budziły zastrzeżeń. Cechy jakościowe są atrybutami informacji finansowych tworzonych w rachunkowości⁶.

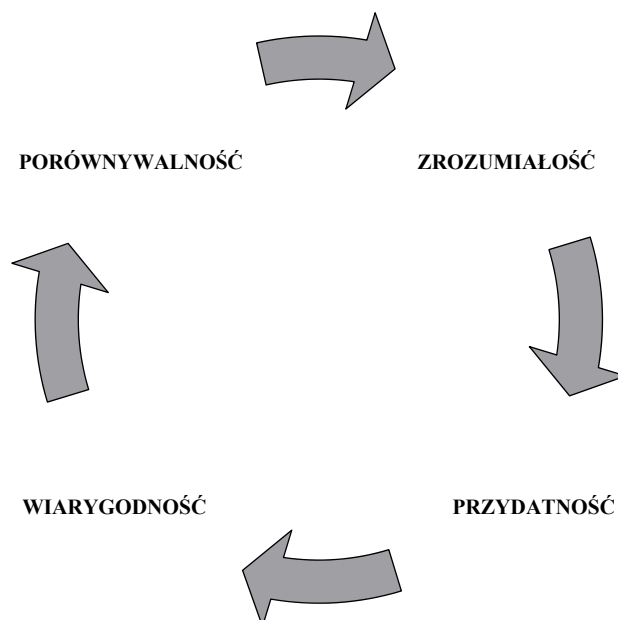
Cechy jakościowe sprawozdania finansowego należą do podstawowych treści Założeń Konceptyjnych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej opracowanych przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ang. IASB), a wcześniej przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (z ang. IASC), według których to Założeń „(...) są to takie jego właściwości, które sprawiają, że informacje w nim zawarte są użyteczne dla użytkowników”⁷. Koncepcja ta zakładała cztery główne cechy, mia-

⁵ *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*. Red. B. Micherda. Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków 2007, s. 346.

⁶ H. Buk: *Nowoczesne zarządzanie finansami. Planowanie i kontrola*. C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 176.

⁷ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej /MSSF/*. SKwP, Warszawa 2004, s. 61-66.

nowicie zrozumiałość, przydatność, wiarygodność oraz porównywalność z dalszym rozwinięciem wiarygodności. Koncepcję tę prezentuje rys. 1. Cechy te jednak uzupełnia wskazanie ograniczeń co do przydatności i wiarygodności oraz związek z zasadą wiernego i rzetelnego obrazu.

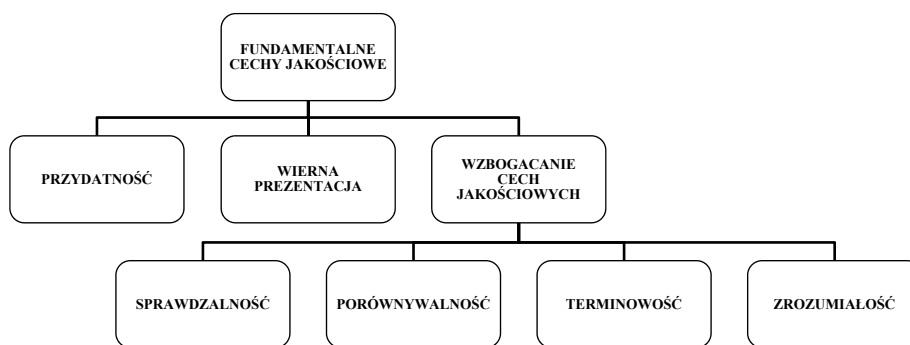
Rys. 1. Cechy jakościowe sprawozdania finansowego – wczoraj

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2004. SKwP, Zarząd Główny, Warszawa 2005, s. 61-65.

Wiarygodność informacji zakłada, że muszą one wiernie prezentować transakcje i inne zdarzenia, które starają się odzwierciedlić lub których odzwierciedlenia można by od nich oczekiwać. W przypadku informacji finansowych istnieje pewne ryzyko, że nie dość wiernie oddają to, co starają się przedstawić. Nie wynika to ze stroniczości, ale z trudności związanych zarówno z identyfikacją oraz wyceną, jak i z opracowaniem oraz stosowaniem odpowiednich zasad wyceny i prezentacji, które posłużą przekazaniu tych informacji.

Należy jednak wyraźnie podkreślić fakt, że Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości we wrześniu 2010 roku dokonała publikacji nowej wersji Założeń Koncepcyjnych, która docelowo zastąpi dokument z roku 1989. Projekt zmian jest wspólnym projektem IASB i FASB. Nowe podejście do cech jakościowych, w tym również wiarygodności, wynikające z nowych Założeń koncepcyjnych przedstawia rys. 2. Prezentuje on dwie najważniejsze cechy, ina-

czej zwane fundamentalnymi cechami jakościowymi, jakimi są przydatność i wierna prezentacja, natomiast cechy jakościowe, takie jak porównywalność, sprawdzalność, terminowość oraz zrozumiałość, stanowią wzbogacenie cech jakościowych. Wpływają one na poprawę użyteczności informacji, które są przydatne i wiernie prezentowane.

Rys. 2. Cechy jakościowe użytecznych informacji finansowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, według stanu na dzień 1 stycznia 2011 roku. Założenia koncepcyjne, część A, IFRS Foundation, s. 14.

Jak wynika z rys. 2 oraz z przeprowadzonej analizy nowego podejścia do cech jakościowych, dzieli się je na cechy fundamentalne oraz wspomagające, określane też jako wzmacniające. Zatem podkreśla się fakt informacji przydatnej i wiernej, aby jednak była ona użyteczna, powinna być neutralna, kompletna oraz wolna od błędów, a nie wiarygodna, jak wcześniej prezentowano⁸.

W przedstawionych nowych założeniach koncepcyjnych do MSR i MSSF celem jest pomoc Radzie (IASB) w przygotowaniu przyszłych MSSF i przeglądzie obecnych MSSF, jak również pomoc w promowaniu harmonizacji regulacji, standardów rachunkowości i procedur dotyczących prezentacji sprawozdań finansowych poprzez dostarczenie bazy dla zredukowania ilości możliwych alternatyw przewidzianych przez MSSF.

W świetle nowych uregulowań należy jeszcze poddać dyskusji istnienie problemu wiarygodności w informacji, jaką prezentują biegli rewidenci, opartej na nowych rozwiązaniach zaproponowanych w tzw. Zielonej Księdze.

⁸ W.A. Nowak: *Teoria sprawozdawczości finansowej. Perspektywa standardów rachunkowości*. Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 360-365.

3. Wiarygodność informacji w świetle Zielonej Księgi

Jednym z przejawów funkcjonowania rachunkowości w gospodarce rynkowej, a zarazem ważnym ogniwem rozliczenia się jednostki gospodarczej z jej otoczeniem jest badanie sprawozdanie finansowego przez biegłego rewidenta spełniającego rolę fachowego i bezstronnego eksperta. Proces badania sprawozdania finansowego, zwłaszcza stawiane przed tym badaniem cele, zleceńdawcy, a zarazem adresaci opinii o sprawozdaniu finansowym, odpowiedzialność biegłych rewidentów, a także organizacja i warunki badania, ulegają istotnym przeobrażeniom.

Analiza sprawozdań finansowych przedsiębiorstw działających w gospodarce rynkowej przez niezależnych biegłych rewidentów jest powszechnie akceptowana⁹. Zdaniem E. Burzym rynek wymaga wiarygodnych informacji finansowych o właściwym standardzie, integralności i porównywalności, a badanie sprawozdań ma istotne znaczenie dla ograniczenia decydentów. Badanie powinno być gwarancją, że dostarczone sprawozdanie finansowe jest „dobre”, oznacza to, że na podstawie zweryfikowanych i potwierdzonych informacji ujętych w sprawozdaniu finansowym inwestorzy mogą podejmować decyzje obarczone mniejszym ryzykiem, zatem pewniejsze i bardziej opłacalne.

Jednak w ostatnim dziesięcioleciu, poważnie nadszarpięto zaufanie do wiarygodnej informacji finansowej. Powszechnie bowiem znane są skandale takich amerykańskich gigantów jak Enron, Worldcom, czy też banku Lehman Brothers, które wskazują na nieprawidłowości w funkcjonowaniu podmiotów gospodarczych. Spółki te jako pierwsze padły ofiarą kryzysu, chociaż uzyskiwały wcześniej od audytorów opinie z badania sprawozdań finansowych bez zastrzeżeń, a więc bez sygnałów, dotyczących zagrożeń działalności badanych podmiotów gospodarczych. W tej sytuacji niewątpliwie można mówić o „kryzysie” zaufania do wiarygodności informacji finansowej, której źródłem jest sprawozdanie finansowe¹⁰.

W tym zakresie zostały opracowane propozycje i sugestie dotyczące zmian metodologii i organizacji prac firm audytorskich, zawarte w Zielonej Księdze. Dokument „Zielona księga. Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje

⁹ W. Gabrusewicz: *Metody rewizji finansowej a wiarygodność danych sprawozdań finansowych*. W: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*. Red. B. Micherda. Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków 2007, s. 607.

¹⁰ R. Jurkiewicz: *Wiarygodność sprawozdania finansowego w świetle rachunkowości kreatywnej*. W: *Współczesne problemy finansów i rachunkowości*. Red. G. Łukasik i J. Pfaff. Zeszyty Naukowe GWSH nr 42, GWSH, Katowice 2010, s. 137-151.

wyciągnięte z kryzysu” został opublikowany przez Komisję Europejską jako podstawa do dyskusji o świadczeniu usług audytorskich i roli biegłych rewidentów w dobie globalizacji. Głównym jednak bodźcem do powyższego opracowania był ostatni kryzys finansowy i fakt, że wiele instytucji finansowych oraz przedsiębiorstw padło jego ofiarą, jak wskazano powyżej. Zaczęły się zatem pojawiać pytania o rolę i zakres badania sprawozdań finansowych jako odpowiedź na zapotrzebowanie interesariuszy, gdzie tkwią główne przyczyny niedostoso-owania efektów badania sprawozdań finansowych do oczekiwań interesariuszy i kwestia jak można poprawić sytuację w tym zakresie¹¹?

Obok nadzoru i ładu korporacyjnego, badanie sprawozdań finansowych powinno być głównym czynnikiem działającym na rzecz stabilności finansowej, gdyż daje pewność co do prawdziwej kondycji finansowej wszystkich spółek. Zaufanie inwestorów do sprawozdań finansowych na pewno zwiększą rozwiązania zaproponowane przez Komisję Europejską w Zielonej Księdze. Na uwagę zasługują zwłaszcza propozycje usprawnienia komunikacji między biegłymi rewidentami a organami nadzorczymi podmiotów badanych oraz organami nadzoru nad zawodem biegłego rewidenta. Dla środowiska biegłych rewidentów Zielona Księga jest szansą na podjęcie dyskusji o zawodzie i jego przyszłości. Zwiększenie niezależności biegłego rewidenta, polepszenie komunikacji między nim a jednostką badaną, wprowadzenie MSRF jako norm badania sprawozdań finansowych w całej Unii Europejskiej – wszystko to powinno poprawić jakość sprawozdań finansowych i zwiększyć ich wiarygodność, a zatem poprawić zaufanie do samych audytorów. Takie rozwiązania proponuje Zielona Księga¹². Czy przyniosą one efekty, to zależy od ostatecznej wersji przyjętych rozwiązań oraz od sposobu ich wdrożenia.

Podsumowanie

Wiarygodność informacji ekonomicznej generowanej przez podmioty gospodarcze była, jest i będzie przedmiotem nieustannych dyskusji, chociaż już nie w odniesieniu do rozwiązań międzynarodowych, w których znajdowała swoje odzworowanie.

¹¹ L. Dubicki: *Sprawozdanie z Konferencji nt. „Zielona Księga – przyszłość rynku usług audytorskich” zorganizowanej przez PTE, KIBR oraz SKwP w dniu 7 lutego 2011 r.*

¹² M. Wójcik-Jurkiewicz: *Wiarygodność sprawozdań finansowych w świetle Zielonej Księgi. W: Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Kierunki zmian*, Red. B. Micherda. Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków 2011, s. 395-401.

Historycznie rzecz ujmując, w rachunkowości obserwuje się nieustanną walkę w obronie cech jakościowych, wobec coraz mocniej stawianych, a wynikających z rozwijających się bardzo szybko stosunków gospodarczych, postulatów uproszczeń. Artykuł jednoznacznie odpowiada na postawione pytanie, że już od 2010 roku wiarygodność sprawozdań finansowych nie jest cechą jakościową sprawozdań finansowych. Podnoszony jest fakt, że jeżeli informacje mają być użyteczne, to muszą być przydatne i wiernie prezentować to, co powinny, a ich przydatność zwiększa się, jeżeli są porównywalne, sprawdzalne, terminowe oraz zrozumiałe.

Należy jeszcze podkreślić, że w dobie nowych uregulowań międzynarodowych podnosi się rangę biegłych rewidentów, głównie w świetle tzw. Zielonej Księgi, gdyż dla przyszłości tego zawodu istotne jest lepsze zrozumienie przez organy nadzoru korporacyjnego.

THE WAY OF CHANGING IN FINANCIAL STATEMENTS RELIABILITY

Summary

The reliability of financial reports question has been very important so far. Financial reports should be reliable, what makes it a very useful sources to investors. This paper is about answer if it is still possible to speak about financial reports reliability in a view of changing in International Financial Reporting Standards?